

nas -III- et ebdomada» (839, Baraut, *Cart. And.*, 6, 17). Poc més tard, el *Cartulari* de Tavèrnoles ens ofereix la forma *Atralle* 855 (amb una *-t-* que podria ser ultracorrecta) «in cacumine de ipso monte *Atralle*» (*Cart. Tavèrnoles*, 29-30). Després reapareixen les formes amb *-d-* «et de ipso alaude dominicale de *Atralle* et de Arasuze» 952 (Baraut, *Cart. And.*, § 12, 11); «ad Sancta Maria de *Adral*» (en una donació de l'any 1070 conservada a l'Arxiu de Solsona). Tornem a trobar alguna forma amb *-t-*: «ipso clocher Ste. Marie de *Atralis*» 1094 (BABL VII, 388). Per últim, el *Cens de Catalunya* de Pere el Cerimoniós dona la forma *Adaral* 1359 (CoDoACA XII, 55).

Ès evidentment casual la coincidència formal del nostre *Adrall* amb el labortà i biscaí *adrallu*, que prové del cast. *ladrilla* i que en baix navarrès i labortà té la forma *aderailu* (Azkue, DBEF, s. v.).

Malgrat la incertesa sobre l'origen d'aquest topònim, tenim el punt ferm de què hi ha una terminació (*r*)*all* en noms pre-romans d'aquesta zona, ibèrics o bascoïdes, com en *Anserall* o *Xerallo*, punt que ja veure clar Meyer-Lübke (BDC XI, 4).

Pel que fa a l'arrel del mot, ens trobem amb el dubte de si la forma amb *-t-* de l'any 855 correspon o no a l'estrat més antic. No seria incorrecte pensar en una base com **Atra-*, però tampoc es pot descartar que la *-t-* sigui fruit d'una ultracorrecció. En el cas d'*Adraén* es troba anàlogament una variant amb *-t-* (*Atrasenne*) al costat de variants amb *-d-* com *Adragen*, la qual cosa ens fa sospitar que l'arrel d'*Adrall* pot ser la mateixa que la d'*Adraén*. X. T.

ADRI

Poblet muntanyenc del Gironès, uns 15 k. al NE. de la capital, avantmurals de la Serra de Rocacorba.

PRON. POP. *Adri*, oït a Girona, Adri, Canet, Biert (1920, 1925, 1980).

DOC. ANT. Alsius (p. 94) i Monsalvatje XVII (II, 159) no en donen altra cita que *Par. Sti. Laurentii de Adrio*, a. 1363, però ja en trobem una d'*Adri* en l'any 1142 (BABL IV, 183), una dels cavallers Dalmau i Guillem de *Adri*, a. 1278 (donataris d'unes joves de terra a Ibi, Sud val., Mtz. Ferrando, *Cat. Val.* del ACA II, 398, reg. 40, fol. 102v^o), i la *parròquia d'Adri* se cita dos cops en el cens de Pere III, de l'a. 1359 (CoDoACA XII, 99 i 105). Com sigui que Adri és una aglomeració petita (245 hab. en part disseminats), poblet enfilat a la carena d'un serrat, envist el cap del seu municipi, *Canet d'Adri*, situat al fons de la vall (866 hab.), no és estrany que de *Canet* els nomenclàtors en puguin donar més documentació (ja a. 1017, Alsius, amb sis mencions medievals, p. 119); i també el NL de *Canet* és toponímia trivial (el canyar que ressegueix el riu). Però d'altra banda l'església d'*Adri* és més notable. Romànica, del S. XII, de tipus arcaic, amb una sola nau, i porxo d'entrada, amb dues columnes d'artístics capitells, que ens pondera Monsalvatje, junt amb un frontal obrat de coure: coure cordovès.

Són detalls que demostren la gran antigor, i caràcter segurament il·lustre de la seva institució religiosa, probablement més exalçada i noble que la que d'antic, pogué fornir la vida pagesa dels conreus ben regats de Canet. Però Adri, en posició més forta sota el gros Puig d'Adri, en els avantmurals de la Serra de Rocacorba, criava senyors valents en els temps revolts de l'alta Edat Mitjana, que dotaren la seva església amb més riquesa i en temps més arcaics. Detalls orientadors per a l'etimòleg.

Adri, en efecte, té un nom d'església, nom romànic que ens remet al període arcaic de la llengua romànica: ATRIUM. No pensem en el tipus onomàstic vulgar de NPP com el trivial *Adrià*; encara que Mn. J. Segura ja s'adona (*Veu del Monts.*, 1895, 251) que no hi basta la base -ANUS del nom corrent; i, cercant en índexs d'històries, troba que hi hagué un cònsol de Roma *Adrius* l'any 317; nom rar (envist els *Adriani*, emperadors, sants etc.). Però llavors hauria de ser per transmissió lingüística hereditària, no cultista, i en fonètica històrica catalana -DR- només pot donar -ÏR- (QUADRU > *caire*, CATHEDRA > *cadieira*, -*dira*).¹

Potser és que aquests autors pensen que en el mot llatí tenim -*tr-* no pas -*dr-*; però és que no es tracta de cap cultisme, com el terme arqueològic *atri*: sinó del tractament hereditari del grup -TR- intervocàlic, normalment > -*dr-* en català quan és intervocàlic i sense vocal intermèdia, com vaig demostrar en *LleuresC* (on ja poso concisament aquesta etimologia, p. 186).

No coneixen el lèxic transmès a la Romània si els creuen que ATRIUM fou en les llengües germanes només el cultisme avui divulgat. En la terminologia de la construcció antiga cristiana, com demostrà Jud (que en fou el més gran estudiós, cf. *LleuresC*, 388), ATRIUM, aplicat més i més a l'entrada i porxo de les esglésies, acabà per designar els cementiris parroquials, perquè allà és on enterraven els morts: d'aquí el nom dels cementiris en els parlars de Picardia i Valònia: aquí el valò *et*, amb evolució fonètica completa; i, un poc més retardats: picard *lât*, loren. *âtri fem.*, rouchi *atre* etc. (ALF s. v. *cimetière*; Jud, ZRPb xxxviii, 63, RLIR x, 55).²

Però afegim aquí que en la Romània no és d'allà solament, sinó gallec, en la zona més conservadora de Galícia, afrontant amb Portugal: Límia *âdro* «cementèrio» (O. Schneider, VKR xi, 261, 262). I encara que els bascoïdes no ho sàpiguen, també és heretat del llatí, en aquell període arcaic, el basc *atairi* «atrio, pòrtico» (amb les seves variants, enumerades per Azkue): hi ha en aquest certament contaminació d'elements indígenes bascos (*ata + iri*), però és merament per etimologia popular, car això, com a compost euskèric, significaria 'poblat de la porta' (poc congruent amb els fets, quasi ironia irrespectuosa i macabra), i l'anaptixi de *a* entre -*r-* i -*r-* és procés d'ubiquitat en fonètica històrica basca (com no deixa d'admetre Mitxelena, *Fonét. Hist.*, 91).

Aquell pòrtic romànic tan notable d'*Adri* s'illumina ara, ell i els predecessors romans i visigòtics, amb el poderós reverber de la història del nom. Aquell